

Csoportos szövegfeldolgozásra épülő földrajzóra terve A túlnépesedés

készítette: Gelencsér Flóra, osztatlan földrajztanár szakos hallgató, 2017

Feladat: „egy választott globális földrajzi-környezeti problémát feldolgozó földrajzóra megtervezése, ami a szöveg-feldolgozási technikák csoportos elsajátításának, alkalmazásának lehetőségeire épül.

Választott téma: Túlnépesedés

Évfolyam: 10. osztály

A választott téma helye a kerettantervben:

1. 7-8. évfolyam → Afrika és Amerika földrajza
Afrika társadalomföldrajza: a népességrobbanás, a fiatal népesség és következményeinek összekapcsolása esetleírásokban
2. 8-10. évfolyam → Globális kihívások – a fenntarthatóság kérdőjelei
Demográfiai és urbanizációs válság
 - a népességrobbanás kialakulása, következményei, a folyamat összefüggéseinek és területi jellemzőinek feltárása
 - eltérő népesedési folyamatok példákon keresztül

Munkaforma: csoportmunka

Fejlesztési terület: szövegértési és szociális kompetenciák fejlesztése

Szükséges eszközök: 3 szövegszemelvény (+ 1 feladatlap) csoportonként, színes borítékok, atlasz, rajzlap vagy füzet

Tervezett létszám: 30 fő (1 csoport/6 fő → összesen 5 csoport)

Csoportalkotás: irányított – kialakítása a tanár részéről igen komoly előkészületeket igényel, hiszen ismernie kell a diákok ismereteit, képességeit, készségeit, emiatt több időt vesz igénybe. Ugyanakkor számos előnye van, hiszen erőteljes kapcsolat jön létre a különböző neműek, valamint a különböző tanulási teljesítményt nyújtó diákok között; a gyenge teljesítményűek hatékony segítséget kaphatnak. Az irányított csoportalkotás lehetővé teszi a differenciált tanulást is. Kivitelezése például a „székre szín módszerrel” történhet. Az óra kezdete előtt a tanár a székek ülőlapjára különböző színű papírokat ragaszt, így az azonos színűek kerülnek egy csoportba.

Megjegyzés: Miután sikerült felosztani az öt csoportot, kapnak egy feladatlapot, illetve csoportonként három színes borítékot, amiben különböző szövegrészletek szerepelnek. Minden csoport ugyanazokat a szövegrészleteket kapja, amit az óra első felében önállóan kell feldolgozniuk (erre 30 percük van). Az óra végén pedig a tanárral közösen összefoglalják és rendszerezik az új ismereteket, illetve megbeszélik az esetlegesen felmerülő kérdéseket (erre 10 perc áll rendelkezésre, ugyanis 5 percet számoltam „biztonsági tartaléknak”, ami egyrészt a csoportok kialakításával és elrendeződésével telne el, illetve, ha kifognék a betervezett időkeretből, legyen pár perc tartalék). A feladatlap egy útmutató és részben segédlet a feladatok megoldásához. Egy szemelvényt páros munkában kell feldolgozni, majd a végén a csoport többi tagjának bemutatni azokat, ezt követően pedig közös feladatokat is meg kell oldani, rendszerezve a tanultakat.

Feladatlap

Kedves Csoporttagok!

Mielőtt kinyitnátok a borítékokat, alkossatok a csoporton belül párokat, majd minden pár vegyen magához egy borítékot!

1. páros feladatok

A további feladatokat a borítékban találjátok meg, amire **10 percet** van!

2. beszámoló feladatok

A párok mutassák be a feladataikat a csoport többi tagjának, és válaszoljatok a feltett kérdésekre! Erre szintén **10 percet** kaptok!

Figyelem! A **zöld** borítékot választó pár kezdje a bemutatást (I. szám is jelöli), következő a **sárga** boríték (II.) majd legvégül a **kék** (III.)!

3. közös feladatok

A páros beszámolók után oldjátok meg az ehhez kapcsolódó, közös feladatokat is!

Erre is **10 percet** kaptok. Szükségetek lesz hozzá kartonlapra és alkoholos filcekre, amit a tanári asztalon találtok meg!

Jó munkát kívánok!

1. boríték – Az emberi népesség alakulása

A modern ember, a Homo sapiens mintegy 50 ezer évvel ezelőtt jelent meg a Földön. Bár a népesség alakulásáról csak sokkal későbből vannak becsléseink illetve adataink, az emberi népesség feltehetően a faj kialakulása óta folyamatosan növekszik. Általában egy faj növekedésének az szab gátat, hogyha az egyedszám eléri a környezet eltartóképességének határát. Ez az emberi népességre is igaz azzal a kitételrel, hogy a Homo sapiens az egyetlen faj, amelyik saját környezetének eltartóképességét növelni képes. A Homo sapiens történelmének döntő többségében halászó-vadászó-gyűjtögető életmódot folytatott, amikor is a környezeti feltételek befolyásolták a népességszámot (ezeknek a társadalmaknak a létszáma igen alacsony lehetett). Ebben az időben az új területek meghódítása jelentette az esélyt a népességnövekedésre.

A Kr. e. 8-9. évezredben mezőgazdaság megjelenése és elterjedése (azaz a földművelő és állattenyésztő forma) egy új korszakot nyitott az emberi népességnövekedés történelmében, hiszen ezáltal az ember nagymértékben növelni tudta a környezeti eltartóképesség egyik meghatározó komponensét, a rendelkezésre álló élelmet. Ebben az időszakban a világ népessége már 5-10 millió főre becsülhető.

Kr. e. 4000–3000 között következett be a városi forradalom, amely nyomán már fejlett politikai rendszerek és nagy népességű városi civilizációk alakultak ki (az Alsó-Nílus körzetében, Alsó-Mezopotámiában, a Sárga-folyó körzetében és Közép-Amerikában). Az ókor társadalmában további népességnövekedés indult meg. Kr. u. 14-ben, az Augustus által tartott népszámlálás idején a Római Birodalom 3,3 millió négyzetkilométeres területén 54 millió ember élt. Nagyjából ugyanekkor (Kr.u. 2-ben) Kínának 71 millió lakosa volt. Ha figyelembe vesszük a Föld többi országát és területeit is, akkor időszámításunk kezdetén a világ összes népessége 200-400 millió fő közé tehető. A népességnövekedés a 19. század elejéig viszonylag lassú volt és nem egyenletes, hanem ciklikus volt, ami azt jelenti, hogy a növekedés időről-időre korlátokba ütközött (népességvándorlás, mohamedán invázió, nagy járványok). Ezek a korlátok az éppen aktuális környezeti eltartóképességet, erőforrás-mennyiséget tükrözték, amely körül a népességszám folyamatosan ingadozott. Ezt az ingadozást az okozta, hogy a népességnövekedés megállítását okozó visszacsatolási folyamatok késleltetve fejtik ki hatásukat.

A 19. században a népességnövekedés megváltozik. Ez a változás a mai fejlett régiókban (Észak- és Nyugat-Európa, illetve Európa egésze, Észak-Amerika) következik be, s ezt gyakran nevezik első demográfiai forradalomnak. Ennek legfontosabb jellemzője a halandóság csökkenése (az urbanizáció és a közegészségügy fejlődése nyomán), amit lassan követett a termékenység csökkenése. De a végeredmény egy jelentős népességnövekedés. A II. világháborút követően a népességfejlődés egy újabb korszaka ismerhető fel, amit második demográfiai forradalomnak neveznek. A fejlődő országokban, ahol a halandóság (a közegészségügyi vívmányok átvételével) gyorsan, a termékenység viszont alig csökken, népességrobbanás következett be.

Összefoglalva tehát a népesség gyarapodásában a legnagyobb ugrást az ipari forradalomtól napjainkig eltelt időszak jelenti, ez ugyanis jelentős befolyással bírt a visszacsatolási folyamatokra. Az ipari forradalom kezdetén kb. 770 millió ember élt a Földön, alig kétszáz évvel később pedig már 2,5 milliárd. A növekedés üteme 1950 és 1990 között volt a legmagasabb. Ennek az időszaknak a végére az emberi népesség elérte az 5,3 milliárd főt. Napjainkban már több, mint 7 milliárdan élünk a Földön.

1. páros feladat

Húzzátok alá a szövegben azokat a szavakat, amelyek lényeges információt tartalmaznak földrajzi (és történelmi) szempontból! Amennyiben új, általatok nem ismert fogalommal találkoztok, csillaggal jelöljétek meg!

2. páros feladat

Foglaljátok össze röviden és lényegretörően a szöveg tartalmát a csapattársaitoknak! Ehhez készítenek számukra szóbankot!

- a. *Találjatok ki egy kulcsszót, amely tükrözi a szöveg tartalmát!*
- b. *Ezt függőlegesen, nagy nyomtatott betűkkel írjátok le a feladat alatti vonalakra, majd minden betűvel írjatok egy olyan mondatot, ami jellemző az egész szövegre, így összefoglalva azt!*

3. páros feladat

A csillaggal jelölt fogalmaknak nézzetek utána a tanári asztalon található lexikonból, segédkönyvekből!

4. beszámoló feladat

Várjátok meg, míg minden páros elkészül a munkájával! Ti kezdjétek elsőként a beszámolót! Ezután válaszoljatok a csapattársaitok által feltett kérdésekre!

5. beszámoló feladat

Most hallgassátok meg a következő páros beszámolóját („sárga borítékosok”), majd tegyétek fel nekik a következő kérdéseket! A válaszokat írjátok le a kérdések alatti pontozott vonalra!

- a. Mi az oka annak, hogy az első demográfiai átmenetben a halálozás elkezdett csökkenni, de a termékenység stagnált?
- b. Melyik szó a párja? Kösd össze az összetartozó szavakat!

<i>fertilitás</i>	<i>demográfiai forradalom</i>
<i>demográfiai átmenet</i>	<i>népességnövekedés</i>
<i>mortalitás</i>	<i>termékenység</i>
<i>népességrobbanás</i>	<i>halálozás</i>
- c. Miért csökkent le a népességszám az 1960-70-es évektől kezdve? Hol történt ez a változás? Miért ezekben az országokban?
- d. Mi a magyarázata a „második” demográfiai átmenetnek?
- e. Hasonlítsátok össze az első és a második demográfiai átmenetet! Mik a fő különbségek közöttük?

6. beszámoló feladat

Hallgassátok meg az utolsó páros beszámolóját („kék borítékosok”), majd tegyétek fel nekik a következő kérdéseket! A válaszokat írjátok le a kérdések alatti pontozott vonalra!

- a. Miért a legszegényebb országokra jellemző a népességnövekedés?
- b. Miért probléma, hogy növekszik a népesség? Mik a következményei?
- c. Milyen megoldási javaslat van a népességnövekedés megállítására? Mit tennétek?
- d. Miért ütközik nehézségekbe a megoldás kivitelezése?
- e. Mit nevezünk fenntartható fejlődésnek? Miért ilyen fontos fogalom ez napjainkban?

7. közös feladat

Készítenek egy összefoglaló gondolattérképet a túlnépesedésről, ábrázoljátok az összefüggéseket! Használjátok fel mindhárom szövegrészletet!

2. boríték – demográfiai átmenetek

A népeségnövekedés alapja a demográfiai átmenetnek nevezett folyamat volt. A demográfiai átmenet „tankönyvi” formájában öt szakaszban játszódik le:

1. Az első fázisban a termékenység és a halandóság egyaránt magas, s a népesség száma stagnál, illetve nagyon alacsony mértékben növekszik. A halálozás jelentős részét a gyermekhalandóság tette ki, ami nagy befolyással volt a várható élettartamra is.
2. A mortalitás kezd fokozatosan csökkenni, de a születési arányok magasan maradnak, esetleg kicsit még nőnek is. A népeségnövekedés felgyorsul.
3. A halálozási arányok tovább csökkennek egy viszonylag alacsony szintre, míg a születési arányok csak lassan kezdenek mérséklődni. Így a népesség növekedése nagy méreteket ölt.
4. Ezután a születések csökkenésének üteme felgyorsul, a halálozások pedig egy alacsony szinten stabilizálódni kezdenek. A népeségnövekedés üteme lassul.
5. A születési és halálozási arányok egy alacsony szinten stabilizálódnak. A népesség természetes szaporulata csekély, vagy akár a népesség fogyása is bekövetkezhet.

Fontos hangsúlyozni azt, hogy az átmenet tiszta formában szinte sehol nem érvényesült Európában. Egyes szakaszok akár teljesen hiányozhattak, de legalábbis a szakaszok hossza eltérő volt. Magyarországon is a tankönyvi modelltől eltérően jelentkezett a demográfiai átmenet az 1880 és az első világháború közötti időszakban. A demográfiai átmenet fogalmát mégis széleskörűen használják a népesedéstörténetben és a demográfiában, hiszen minden leegyszerűsítés ellenére rávilágít fontos folyamatokra. Az elmúlt évszázadokban minden fejlett társadalomban jelentősen átalakultak a demográfia viszonyok, melynek során erősen csökkent a halandóság és a fertilitás, közben pedig – legalábbis egy ideig – nőtt a népesség. A demográfiai átmenet különböző módon zajlott le az egyes európai társadalmakban. Az eltérések jelentkeztek mind a kiinduló helyzetben, mind pedig a kezdet időpontjában és a lefolyás dinamikájában.

Az 1960-as–1970-es évektől kezdve a fejlett országok döntő többségében a termékenységi ráta nem éri el a népesség egyszerű újratermelését biztosító 2,1 gyermek/nő értéket. A második demográfiai átmenet elmélete szerint ez egy minőségileg új korszakot jelent Európa és a világ népesedéstörténetében. Az átfogó változás két fő eleme a termékenységi magatartás megváltozása, illetve a családi és házassági-élettársi kapcsolatok átalakulása. További sajátosság, hogy a népességszámot meghatározó másik két változóból a halandóság szerepe viszonylag jelentéktelen marad. A házassági ráták lecsökkennek, a válási arányszámok megemelkednek. Mind gyakoribbá válnak az egyszülős családok. A házasságon kívüli együttélések aránya megemelkedik, illetve ez a típus alternatív „családi” formává válik. Új együttélési formák jelennek meg. A termékenységi és halandósági változások következtében az érintett népségek gyors öregedésnek indulnak, és több esetben a népességszám tartós csökkenése is megfigyelhető.

A második demográfiai átmenet magyarázata mögött alapvetően értékrendbeli változások állnak. A változások lényege, hogy a helyi és a vallási közösségek által közvetített hagyományos értékrend meggyengült, és helyét az önmegvalósítás, az önkiteljesítés értékei vették át. A hangsúly a családról az egyénre helyeződött. Felértékelődött a kapcsolatok minősége, megnőttek a partnerrel szembeni elvárások, ezért bomlékonyabbá is váltak a párkapcsolatok. Az értékváltozások következtében az egyének a kisebb elköteleződéssel járó együttélési formákat részesítik előnyben: a házassággal szemben az élettársi vagy a látogató kapcsolatot preferálják, és halasztják a gyermekvállalást. Ugyanakkor fontos tudnunk, hogy a második demográfiai átmenet elmélete elég erőteljesen vitatott, és komoly kétségek merülnek fel azt illetően, hogy ez az elméleti keret mennyire általánosítható.

1. **páros feladat:** Húzzátok alá a szövegben azokat a szavakat, amelyek lényeges információt tartalmaznak földrajzi (és történelmi) szempontból! Amennyiben új, általatok nem ismert fogalommal találkoztok, csillaggal jelöljétek meg!
2. **páros feladat:** Foglaljátok össze röviden és lényegretörően a szöveg tartalmát a csapattársaitoknak! Térjete ki az első demográfiai átmenet szakaszaira! Ehhez készítsetek nekik egy ábrát, amin ábrázoljátok a:
 - a. a népességszámot
 - b. a termékenységet
 - c. a halálozást
3. **páros feladat:** A csillaggal jelölt fogalmaknak nézzetek utána a tanári asztalon található lexikonból, segédkönyvekből!
4. **beszámoló feladat:** Várjátok meg, míg minden páros készen van a munkájával! Hallgassátok meg az első páros beszámolóját („zöld borítékosok”), majd tegyétek fel nekik a következő kérdéseket, hogy választ kapjatok rájuk! A válaszokat írjátok le a kérdések alatti pontozott vonalra!
 - a. *A vadászó-gyűjtögető emberek számára miért az új területek jelentették az esélyt a népességnövekedésre?*
 - b. *A történelem során milyen tevékenység okozott elsőként nagy változást a népesség növekedésében? Miért?*
 - c. *Fogalmazza meg meg saját szavaitokkal, mi a környezet eltartóképessége?*
 - d. *Hol alakultak ki az első városi civilizációk? Keressétek meg a térképen is! Hogyan kapcsolnátok ide a jól ismert „termékeny félhold” megnevezést?*
 - e. *Miért a fejlett országokban következett be népességnövekedés a 19 század környékén?*
5. **beszámoló feladat:** Most ti következtek! Foglaljátok össze röviden az ábra segítségével, hogy miről olvastatok, majd válaszoljatok a feltett kérdésekre!
6. **beszámoló feladat:** Most hallgassátok meg az utolsó párost („kék borítékosok”) beszámolóját, majd tegyétek fel nekik a következő kérdéseket, hogy választ kapjatok rájuk! A válaszokat írjátok le a kérdések alatti pontozott vonalra!
 - a. *Miért a legszegényebb országokra jellemző a népességnövekedés?*
 - b. *Miért probléma, hogy növekszik a népesség? Mik a következményei?*
 - c. *Milyen megoldási javaslatok vannak a népességnövekedés megállítására? Ti mit tennétek?*
 - d. *Miért ütközik nehézségekbe a megoldás kivitelezése?*
 - e. *Mit nevezünk fenntartható fejlődésnek? Miért ilyen fontos fogalom ez napjainkban?*
7. **közös feladat:** Készítsetek egy összefoglaló gondolattérképet a túlnépesedésről, ábrázoljátok az összefüggéseket! Használjátok fel mindhárom szövegrészletet!

3. boríték – A túlnépesedés oka

4.

A túlnépesedés a gyökere tulajdonképpen az összes környezeti problémának, beleértve a környezetszennyezést, az élelmiszer- és energiagondokat, valamint nagyon sok gazdasági és társadalmi problémát.

A népességnövekedés eltérő üteme jelentősen átrendezi a Földön a népességarányokat. A népességnövekedés több, mint 90 %-a a legszegényebb országokban fog bekövetkezni, és ezen belül is 90 % a már ma is túlnépesedett városokban. Bár a népességnövekedés tárgyalásakor a figyelmet leginkább a fejlődő országokra fordítjuk, nem szabad elhanyagolnunk a fejlett országok népességnövekedését sem, tekintettel arra, hogy annak hatásai az egy főre eső fogyasztás sokszorosága miatt sokszoros. Bár a népességnövekedés több, mint 90 %-a a fejlődőben lévő országokban fog bekövetkezni, ennek a fejlett országokban is igen erős társadalmi, gazdasági és környezeti hatása lesz. Például: munkanélküliség az illegális bevándorlás és illegális munkavállalás miatt; a külföldi népességnövekedés megnöveli az élelmiszerexportot, ami ugyan rövid távon jól jöhet az élelmiszertermelőknek, de hosszú távon negatív hatással van a termőtalajra; az őserdőkben élő növények között nagyon sok – még fel nem fedezett – gyógyszeralapanyag van, amelyeket az őserdők kipusztításával egy időben pusztítunk el; ugyancsak az őserdők kipusztítása (mezőgazdasági terület nyerése céljából) az üvegházhatás fokozódásához vezet, ami viszont az egész Föld éghajlatára hatással van.

Becslések szerint egy embernek a kulturált életfeltételeihez 800 négyzetméter térre (út, iskola, lakás, kórház, börtön stb.) van szüksége. Ha az emberi népesség növekedésének ütemét változatlanul tételezzük fel, 500 év múlva 1 négyzetméter állna rendelkezésre csupán, minden ember számára. E matematikai játék rámutat a jelenlegi tendencia tarthatatlanságára. Az állattenyésztők és biológusok által jól ismert jelenség, hogy a zsúfoltan tartott állatok idegessé, agresszívvá válnak, és látszólag minden ok nélkül tömegesen egy-egy egyedre támadnak és azt felfalják (kannibalizmus). A világon végigsöprő erőszakhullám, a fiatalokból összeverődő bandák garázdálkodásai, józan ésszel megmagyarázhatatlan kegyetlenkedései sok tekintetben rokon vonást mutatnak a túlszúfoltan tartott állatok kannibalizmusával. Mindebből az a következtetés vonható le, hogy a túlszúfoltan, nyomorszinten élő embereknél személyiségtorzulás jöhet létre rendkívül nagy társadalmi veszéllyel.

A túlnépesedés egy folyamatos első láncszeme, ami az élelmiszertermelés fokozott növekedésének igényét támasztja, és végül is elsivatagosodáshoz, az élelmiszertermelés képtelenségéhez vezet, ezzel elfojtva önmagát. Ezen folyamatos lépései: túlnépesedés – állatok számának növekedése – növényzet felélése, taposás – tömődött talaj – növényzet kipusztulása – a talaj vízkapacitásának csökkenése – csapadékvíz elfolyik – talajvíz szintje csökken – a növényzet nem újul meg – a talaj erodálódik – és végül elsivatagosodik. A Szaharától délre fekvő Száhel-övezetben ökológiai menekültek milliói kényszerülnek az élelem- és vízhiány miatt lakóhelyükről elvándorolni.

A természeti erőforrások előbb-utóbb kimerülnek, de a népességnövekedés egyelőre megállíthatatlannak tűnik. Ahogy nő az ipari és mezőgazdasági termelés, és nő az élelmiszertermelés, úgy egyre több hulladék termelődik, amely hulladék mennyisége meghaladja a természet hulladékbefogadó képességét. Sok megfigyelő, kutató úgy gondolja, hogy az emberiség létszáma növekedésének megállítása elengedhetetlen a további szenvedés és környezetszennyezés csökkentésére. A népesség számának stabilizálására az egyik eszköz a gazdasági fejlődés. Emellett elsősorban a családtervezésnek van jelentős szerepe.

Először is annak módját kell megtaláljuk, hogy hogyan tudjuk a Föld népességének számát stabilizálni. Tekintettel arra azonban, hogy egyes tudósok véleménye szerint a mostani populáció már meghaladja a Föld eltartó képességét, hosszú távon csakis a népesség számának csökkentése lehet a megoldás. Meg kell tehát találni a humánus útjait az emberiség számának csökkentésének. Gyakorlati megvalósítása igen reménytelennek tűnik, hiszen az emberi butaság, a régi megszokások, vallás, hiedelmek stb., mind gátját fogják szabni. Mindennek ellenére el fog jönni a szükség ideje, amit nagy valószínűséggel meg fog előzni egy hatalmas tömegnyomor a Földön.

A születésszabályozásnak három akadály van: pszichológiai és kulturális, képzési (képzetlenségi) és vallási. A pszichológiai korlát abban nyilvánul meg, hogy a fejlődő országokban a gyermekek száma gyakran a nő társadalmi státusát határozza meg. A gyerekek biztosítékul szolgálnak szüleik öregkorára, és mivel magas a gyermekhalandóság, a párok alaposan bebiztosítják magukat. Indiában az átlagos gyermekszám 4. Képzési akadály a születésszabályozásnak, a képzetlenség. Általánosságban elmondható, hogy minél magasabb a képzettsége az anyának, annál kevesebb gyermeket vállal. Ennek elsősorban az az oka, hogy a képzés időt vesz igénybe.

A nyolcvanas évek elején jelent meg a "fenntarthatóság" vagy a "fenntartható fejlődés" (sustainable development) kifejezés a nemzetközi szakirodalomban, ami Lester R. Brown nevéhez fűződik. A szerző összekapcsolta a népesség növekedését a természeti erőforrások hasznosításával és mindezt úgy kívánta megoldani, hogy a lehető legkisebb legyen a természeti környezet mennyiségi és minőségi romlása. A fenntartható fejlődés fogalma: "a fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen szükségleteit, anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő nemzedékek esélyét arra, hogy ők is kielégíthessék szükségleteiket". A fejlődés alapvető célja tehát a szociális jólét, a méltányos életfeltételek lehetőségének biztosítása mindenki és egyaránt a jelenlegi és a jövőbeli nemzedékek számára, ami csak úgy lehetséges, ha közben fenntartható módon hasznosítjuk a természeti erőforrásokat, elkerüljük a káros hatásokat, s különösen a környezet állapotában bekövetkező visszafordíthatatlan változásokat.

- 1. páros feladat:** Húzzátok alá a szövegben azokat a szavakat, amelyek lényeges információt tartalmaznak földrajzi (és történelmi) szempontból! Amennyiben új, általatos nem ismert fogalommal találkoztok, csillaggal jelöljétek meg!
- 2. páros feladat:** Foglaljátok össze röviden és lényegretörően a szöveg tartalmát a csapattársaitoknak! Ehhez készítenek számukra szómankót!
 - a. (Találjátok ki egy olyan kulcsszót, amely tükrözi a szöveg tartalmát!*
 - b. Ezt függőlegesen, nagy nyomtatott betűkkel írtok le a feladat alatti vonalakra, majd minden betűvel írtok egy olyan mondatot, ami jellemző az egész szövegre, így összefoglalva azt!)*
- 3. páros feladat:** A csillaggal jelölt fogalmaknak nézzetek utána a tanári asztalon található lexikonból, segédkönyvekből!
- 4. beszámoló feladat:** Várjátok meg, míg minden páros készen van a munkájával! Hallgassátok meg az első páros beszámolóját („zöld borítékosok”), majd tegyétek fel nekik a következő kérdéseket, hogy választ kapjatok rájuk! A válaszokat írtok le!
 - a. A vadászó-gyűjtögető emberek számára miért az új területek jelentették az esélyt a népességnövekedésre?*

- b. *A történelem során milyen tevékenység okozott elsőként nagy változást a népesség növekedésében? Miért?*
- c. *Fogalmazzatok meg a saját szavaitokkal, mi a környezet eltartóképessége?*
- d. *Hol alakultak ki az első városi civilizációk? Keressétek meg a térképen is! Hogyan kapcsolnátok ide a jól ismert „termékeny félhold” megnevezést?*
- e. *Miért a fejlett országokban következett be népességnövekedés a 19. század környékén?*

5. beszámoló feladat: Most hallgassátok meg a következő páros („sárga borítékosok”) beszámolóját, majd tegyétek fel nekik a következő kérdéseket, hogy választ kapjatok rájuk! A válaszokat írjátok le!

- a. *Mi az oka annak, hogy az első demográfiai átmenetben a halálozás elkezdett csökkenni, de a termékenység stagnált?*
- b. *Melyik szó a párja? Kösd össze az összetartozó szavakat!*

<i>fertilitás</i>	<i>demográfiai forradalom</i>
<i>demográfiai átmenet</i>	<i>népességnövekedés</i>
<i>mortalitás</i>	<i>termékenység</i>
<i>népességrobbanás</i>	<i>halálozás</i>
- c. *Miért csökkent le a népességszám az 1960-70-es évektől kezdve? Hol történt ez a változás? Miért ezekben az országokban?*
- d. *Mi a magyarázata a „második” demográfiai átmenetnek?*
- e. *Hasonlítsátok össze az első és a második demográfiai átmenetet! Mik a fő különbségek köztük?*

6. beszámoló feladat: Most ti következtek! Foglaltok össze röviden az ábra segítségével, hogy miről olvastatok, majd válaszoljatok a feltett kérdésekre!

7. közös feladat: Készítsetek egy összefoglaló gondolattérképet a túlnépesedésről, ábrázoljátok az összefüggéseket! Használjátok fel mindhárom szövegrészletet!

Összefoglalás

A földrajzi szövegek értelmezése körültekintőbb figyelmet igényel, mint a hagyományos szövegek. El kell sajátítani egy földrajzi-környezeti logikai rendszert, aminek ismeretében a diákok képessé válnak a szövegeket bizonyos részekre bontani, majd azok között megkeresni a kapcsolatokat, összefüggéseket. Az általam kitalált feladatok 10. évfolyamos diákok számára készült, így egyfelől merek arra alapozni, hogy már megtanulták a földrajzi szövegek értelmezését és feldolgozását, ugyanakkor a földrajzi szövegek értelmezésének és feldolgozásának is van egy logikai sorrendje, amit a feladataim is követnek, így előfordulnak benne egyszerűbb feladatelemek is (pl. lényegkiemelés aláhúzással). A szövegértelmezésnek a lényegkiemelés az első lépcsőfoka, ez elengedhetetlen a további elemzéshez. Nem utolsó sorban pedig a kiemelt szavak segítséget nyújtanak a csoportmunka további részében, amikor válaszolni kell a diákoknak a csoporttársaik által feltett kérdésekre. Ezek előre összeállított kérdéssorok, amik a szövegértelmezést segítve, rávilágítják a tanulókat az összefüggésekre, ok-okozati viszonyokra.

A csoportokat heterogén módon alakítottam ki, hiszen nagyon eltérők lehetnek a diákok képességei. *(A csoportbeosztáson túl a borítékok kiosztását is lehetne irányítottan elvégezni, így lehetőség van arra, hogy a nehezebben érthető szöveget, feladatokat más emberek dolgozzák fel.)* A szövegeket és a hozzájuk kapcsolódó feladatokat ezért úgy próbáltam összeállítani, hogy igazodjanak az eltérő képességű diákokhoz, legyenek benne könnyebb és nehezebb feladattípusok is (illetve szövegek). Az első feladat páronként mindenkinek egy lényegkiemeléses módszer (szómarkó és aláhúzás). Mivel párban kell végezni, már itt elkezdnek egymással kommunikálni a diákok, alkalmazkodóképességük fejlődik, kompromisszumra kell jutniuk, hogy ki mit tart fontosnak. Ugyanakkor egymást segítik is, hiszen ketten jobban teljesítenek, közösen jöhetnek rá olyan megoldásra, amire egyénileg esetleg nem. Illetve egy gyengébb képességű diáknak is lehet sikerélménye, ha párban oldanak meg egy nehezebbnek mondható feladatot. A páros munka után pedig a csoportok egésze is megbeszéli az olvasottakat, így „másféle szociális közegben” kell helyt állniuk, azaz a páros munkát a csoportmunka váltja fel.

10. évfolyamos diákokként képessé kell, hogy váljanak a szöveges információk ábrázolására különböző módon. A túlnépesedés esetében ezt legjobban egy diagram megrajzolásával tudnám gyakoroltatni a diákokkal, amire véleményem szerint a demográfiai átmenet jó példa lehet. Illetve ez a feladat eltérő nehézségű a többitől, így itt lehetőség nyílik a differenciált oktatásra (esetleg olyan párosnak adni ezt a feladatot, akik „jobb” képességűek).

Úgy állítottam össze a feladatokat, hogy az adott szöveghez kapcsolódó kérdések nem az adott szöveg feladatlapján találhatóak, hanem a másik két páros feladatlapján vannak. Így fejlődik a kommunikációjuk is, hiszen a kérdést is fel kell tenniük a társaiknak *(ezáltal a másik két páros is bekapcsolódhat a témába, közelebb érezhetik magukat a szövegrészlethez)*, az adott párosnak pedig válaszolni kell rá. A kérdést feltevő párosnak figyelni kell a beszámoló párosra, hiszen a saját feladatlapjukon lévő kérdésekre választ kell adniuk. Így próbáltam biztosítani azt, hogy a csoport minden tagja figyeljen egymásra (ne pedig csak a saját szövegrészletükre). A közös feladatokban pedig a szövegeket mintegy összeillesztik és segítségükkel egy gondolattérképet készítenek, így összeáll a kép, amit majd az óra végén a tanárral közösen is átbeszélnek, így ha elakadtak volna a csoportmunka során, vagy félreértés történe, így minden tisztázódni fog. Az összefoglalás úgy is történhetne, hogy vagy a tanár tesz fel kérdéseket a csoportoknak, vagy pedig az egyik csoport kérdez a másiktól. A kész gondolattérképeket a táblára lehetne tenni, így lehetőség nyílna akár az összehasonlításra is.

Felhasznált források

<http://demografia.hu/hu/>

<http://demografia.hu/hu/tudastar/fogalomtar/14-masodik-demografiai-atmenet>

<http://elte.prompt.hu/sites/default/files/tananyagok/TanulasiTanitasiTechnikakAFoldrajztanitasban/book.pdf>

<http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Tortenelem/13Tomka/html/nepesed3.htm>

<http://globalproblems.nyf.hu/globalis-problemak/a-fold-tulnepesedese/>

<http://www.jgypk.hu/osszkep/index.php/tarsadalomtudomany/55-tulnepesedes>

<http://www.okomuvelodes.hu/web/index.php/okotar/tulnepesedes>

<http://www.scritub.com/limba/maghiara/DEMOGRFIAI-ROBBANSOK-A-XIXXX-S191917167.php>

<http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/oktatas-gazdasagtana/ch03.html#id511799>

<https://erettsegisedlet.blogspot.hu/2009/08/demografiai-robbanas-tarsadalmi-es.html>